

УДК 342.9

DOI: 10.35432/tisb292023289727

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Попов Микола Петрович

к.н.держ.упр., професор,

професор кафедри публічного управління та

регіоналістики

Національний університет «Одеська політехніка»

<https://orcid.org/0000-0003-0204-1810>

Останніми роками поняття «гендер» стає своєрідною одиницею виміру щодо прав та свобод людини в українському суспільстві. Гендер увійшов до всіх сфер суспільного життя, зокрема у військову [9]. З початком війни питання гендерних відносин не стали другорядними, навпаки усе більше загострюються. Мова не лише про права жінок і гендерну рівність під час війни [1; 8 та безліч інших інтернет-повідомлень]. На сьогодні повстають питання не тільки прав жінки та/або чоловіка. Відносини, що виникають у сфері прав людини, мають усі ознаки гендерних відносин в розумінні гендерних ролей, причому не прив'язуючи ці ролі до конкретної статі.

Зрозуміло, що поняття гендеру є одним з найважливіших результатів розвитку філософії та ідеології прав людини. Але з урахуванням впливу світових тенденцій у сфері гендерних відносин на українське суспільство, варто, щоб державні органи зосередили увагу на вплив гендерних відносин на національну безпеку країни та відповідно на формування гендерної політики в сфері національної безпеки.

Переглядаючи тексти власних наукових досліджень [2; 6] та переосмислюючи події, що відбуваються, приходжу до висновку: питання та проблеми, що розглядалися українськими науковцями на початку тисячоліття, необхідно актуалізувати та науково «оформити» через інші підходи та терміни. Наприклад, потребує нового осмислення поняття «гендерні відносини», яке тлумачилося як вид соціальних відносин, який включає державну політику щодо врахування диференційованих та загальних потреб чоловіків і жінок, стосунки між цими групами, діяльність політичних та громадських організацій, які відображають та захищають групові інтереси. Гендерні групи належать до числа демографічних груп і, таким чином, є елементами в структурі суспільства [6, с. 10].

Незважаючи на те, що як науковець я маю на меті актуалізувати окремі власні погляди на гендерну сферу, я залишаюсь прихильником ідеологічного підходу під час формування будь-якої державної політики. Розглядаю ідеологію в якості передумови. Ідеологія – система цінностей, що здобуває форму теорії, є спеціалізованим знанням і продуктом творчості ідеологів. За своєю суттю ідеологія відбиває суспільну психологію (інтереси, настрої, емоції різних груп суспільства) [7, с. 11-24]. Ідеологія тісно зв'язана з політикою. Ідеологія, визначаючи цілі політики, формулює орієнтири політичної діяльності, здійснює вибір засобів її реалізації, мобілізує широкі верстви для участі в здійсненні політики. Розробка сучасної моделі розвитку суспільства неможлива без постановки питання про ідеологію держави. Держава як суб'єкт політичної діяльності повинна спиратися на ідеологію, здійснюючи управління сферами громадського життя. Тому ми можемо говорити про існування ідеології стосовно напрямів державної політики. Якщо розглядати гендерні відносини як сферу політики, то правомірно говорити про гендерну ідеологію [2, с. 132; 6, с. 9].

Наразі *гендерна ідеологія* – це спеціалізоване знання, яке являє собою систему ідей, цінностей та оцінок стосовно соціального статусу будь якої людини, що відображає загальні

та специфічні інтереси кожної людини. Гендерна ідеологія у свою чергу формує цілі державної політики в цій сфері, сприяє розробці механізмів її реалізації. *Державна гендерна політика* має бути спрямована на врахування диференційованих та спільних інтересів статевих груп, задоволення цих інтересів через надання гарантій рівної участі у всіх сферах публічного життя та створення збалансованої системи соціального захисту для будь-якою людини.

Гендерна ідеологія впроваджується в масову свідомість, в практику державного управління за допомогою правової, організаційної, просвітницької, організації діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, політичних партій, громадських організацій, засобів масової інформації.

Кожна держава, орієнтована на утвердження в собі рис демократичної, соціальної і правової, для забезпечення рівних прав і можливостей виробляє гендерну політику. Цей процес відбувається складно, непослідовно, але він йде в напрямі формування того, що можна визначати як державну гендерну політику.

У даному контексті Е.А. Гансова запропонувала визначити соціальну політику як систему управлінських, організаційних, регулятивних, саморегулятивних заходів держави, які спрямовані на захист громадянських, економічних, соціальних, культурних прав людини, закріплених в міжнародних правових актах, законах і Конституції. Дотримання останніх, їх реалізація сприяють створенню умов для розвитку соціального потенціалу особистості, соціальної безпеки людини, її соціального захисту [2, с. 133].

Запропоноване нами визначення державної гендерної політики дозволяє вказати, у яких конкретно сферах громадського життя здійснюється державне управління і регулювання – сфера соціальних відносин і сфера прав людини. Це визначення знаходить свою конкретизацію в понятті «гендерні відносини».

Виходячи з вищесказаного, *метою державної гендерної політики*, відповідно до Загальної декларації прав людини та інших міжнародних норм законодавства з питань гендерної рівності, є гарантування прав та свобод будь-якої людини України й рівних можливостей у користуванні цими правами та свободами. *Об'єктом державної гендерної політики* є будь-яка людина України як рівноправна особистість в системі демократичних відносин, а також державні та громадські інституції, діяльність яких спрямована на формування засад гендерної демократії в українському суспільстві. *Суб'єктом державної гендерної політики* є органи державної влади та місцевого самоврядування, підприємства та організації усіх форм власності й напрямів діяльності, політичні партії, професійні спілки, релігійні конфесії. Наразі до суб'єктів державної політики доцільно віднести міжнародні представництва, які офіційно визнаються і діють в Україні, оскільки міжнародні представництва не лише сприяють реалізації національної політики, але активно впливають на її формування.

Основним пріоритетом державної гендерної політики має бути ліквідація всіх форм дискримінації за ознакою статі в українському суспільстві, ключовими показниками якої є доступ до використання ресурсів, розподіл доходів, представництво на управлінських і політичних посадах, рівень завантаження при веденні домашнього господарства й громадських справ, досягнутий рівень освіти, рівень захворюваності й тривалість життя. Тому доцільно до переліку кваліфікаційних вимог до кандидатів на будь-яку посаду, як і щодо діяльності самих наймачів, вносити критерій обізнаності з гендерних проблем, тобто гендерну компетентність. На рівні органів державної влади та місцевого самоврядування це сприятиме значному збільшенню кількості осіб, які можуть приймати рішення з урахуванням гендерної проблематики.

Спираючись на дослідження Н. Грицяк з питань гендерної чутливості державних службовців [3, с. 113-131], І. Мунтяна щодо гендерної компетентності [5, с. 11] та на результати пілотного соціологічного дослідження рівня гендерної освіченості державних службовців, проведеного нами [2, с. 8-9], ми пропонували наступне розуміння гендерної компетентності публічного службовця.

Гендерна компетентність – це новий і дуже важливий аспект гностичної складової

професіоналізму діяльності сучасного публічного службовця. Гендерна компетентність виявляє свою сутність як складне структуроване та професійно важливе новоутворення особистості, що має у своєму складі три основних компоненти:

– предметно-змістовний, який задає й відображає розуміння публічним службовцем феномену гендера і сутності гендерного підходу в публічному управлінні та у сферах суспільного життя;

– операційно-діяльнісний, що орієнтує на виконання специфічних функцій професійної діяльності, пов'язаних з урахуванням гендерного фактору;

– особистісно-професійний, який опікується зоною розширення суб'єктивного простору публічного службовця через подолання власних гендерних стереотипів [2, с. 133-134].

Доцільно компонент «гендерна компетентність» включити до кваліфікаційних вимог усіх публічних службовців. На наш погляд саме гендерна компетентність посадовців сприятиме формуванню гендерної ідеології в суспільстві. А в свою чергу гендерна ідеологія буде сприяти тому щоб європейські тенденції у сфері гендерних відносин не вплинули негативно на національну безпеку нашої країни. Саме через неузгодженість інтересів різних статевих груп можуть виникати суттєві конфлікти. А ці конфлікти будуть використовуватися ворогом не на користь демократичного розвитку України.

Таким чином, на наш погляд, передумовами формування гендерної політики в сфері національної безпеки є гендерна ідеологія суспільства та гендерна компетентність громадян, у першу чергу посадовців. Ми подіємо думку [4] та зазначаємо: якщо суспільні відносини в будь-якій сфері регулюються національним законодавством, що не спирається на сформовану національну ідеологію в цій сфері (система концептуально оформлених ідей, переконань, цінностей та установок, що виражають інтереси різних соціальних груп, класів, товариств) – це неминуче зашкоджує національній безпеці.

Список літератури

1. Гендер на війні. Не від статі залежить бути на фронті, чи в тилу - перемогу можна здобувати всюди. 08 квітня 2022 URL: <https://bilyayivka.city/articles/205276/chi-kozhen-cholovik-mozhe-but-i-korisnim-na-peredovij-chi-vid-kogos-bilshe-koristi-v-tilu>
2. Грицяк Н.В., Попов М.П. Гендерна освіта публічних службовців: Навчально-методичний посібник. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2008. 160 с.
3. Гендерні аспекти державної служби: Монографія / М. Пірен, Н. Грицяк, Т. Василевська, О. Іваницька; За заг. ред. Б. Кравченка. К.: Основи, 2002. 335 с.
4. Марущак О. А. Щодо сучасного розуміння та значення ідеології. Форум Права, 61(2), 2020. С. 92-101. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3883817>
5. Мунтян І.С. Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів : Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. О., 2004. 21 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124006517>
6. Попов М.П. Організаційно-правовий механізм державного управління в сфері гендерної політики : Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02; Одес. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. О., 2006. 20 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124029568>
7. Попова И.М. Повседневные идеологии. Как они живут, меняются и исчезают. К.: НАНУ, 2000. 219 с.
8. Права жінок і гендерна рівність під час війни залишаються базовими принципами, на яких будується наша політика – урядова уповноважена Катерина Левченко. 30 травня 2022. URL: <https://hromadske.radio/publications/prava-zhinok-i-henderna-rivnist-pid-chas-viyny-zalyshaiut-sia-bazovomu-pryntsyramu-na-iakykh-buduiet-sia-nasha-polityka-uriadova-levchenko>
9. Стан реалізації у Збройних Силах України гендерної політики держави [Текст]: аналіт. звіт за результ. соціол. дослідж. (заключний) / НДЦ ГП ЗС України; викон. О.В. Шевчук, В.С. Михайлов, О.Д. Дєточка [та ін.]. К.: 2020. 61 с. URL: <https://www.mil.gov.ua/content/gender/Hender20.pdf>